

2008 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 22, s.21-34

4. VE 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ DERS KİTAPLARININ GÖRSEL TASARIM İLKELERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Fevzi DURSUN¹
Necmi EŞGİ²

ÖZET

Bu çalışmanın hedefi 4. ve 5. sınıflar sosyal bilgiler öğretimi ders kitaplarının önceden belirlenmiş olan 48 görsel tasarım ilkesini temele alarak değerlendirilmesidir. 2005–2006 öğretim yılında kullanılan 6 sosyal bilgiler ders kitabı araştırmanın kitap örneklemini, 2 kişiden oluşan uzman grubu ise kitapların ilkelere uygunluğunu belirleyen değerlendirmeci örneklemini teşkil etmektedir. Araştırmada kitaplar üçlü likert ölçeğine göre değerlendirilmiştir. Araştırmada frekans (f) ve yüzde(%) değerleri kullanılmıştır. Yapılan bu çalışmada görsel tasarım ilkelerini bütünüyle dikkate alan bir sosyal bilgiler ders kitabının örneklem içerisinde bulunmadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ders Kitapları, Görsel Tasarım İlkeleri, Değerlendirme

EVALUATING 4TH AND 5TH GRADE BOOKS OF SOCIAL STUDY EDUCATION ACCORDING TO VISUAL DESIGN PRINCIPLES.

ABSTRACT

The Aims of that study is to measure 4th and 5th grade textbooks of Social Studies Education according to 48 visual design principles which are determined before. 6 books are book sample of the search, 2 specialists who designate to appropriateness of books are evaluator sample of the search in terms of 2005 - 2006. Books are measured as to three step scale. Frequency (f) and percentage (%) values are used in the study. None of the books is found to fulfill all visual design principles in the sample of the study in aspect.

Key Words: Social Studies Education, Books, Visual Design Principles, Measurement

1. GİRİŞ

Öğrenme sürecinde kısa zamanda hedeflere ulaşılmak ve öğrenme ürünlerinin kalıcılığını sağlamak için öğretim araçları devreye sokulmaktadır. Bu araçlardan kullanılmasının kolaylığı, ulaşılmasının kolay olması yüzünden en çok tercih edileni ders kitaplarıdır. Ders kitapları öğretim etkinlikleri ile birlikte etkili bir biçimde kullanıldığında, öğrencilerin başarılarına olumlu etki yapabilmektedir.

Okulların eğitim-öğretim olanaklarının iyileştirilmesi, öğretmenlik mesleğinin niteliğinin artırılması ve aldıkları eğitimi hayatın tüm aşamalarında kullanabilen bireyler yetiştirmek gibi yeni hedefler, öğrencileri yalnız bilgi aktarımına dayalı, ders kitabına endeksli, ezberci eğitim anlayışıyla eğitmek yerine; yeni öğrenme-öğretme kuramları çerçevesinde sorgulanabilen ve bilginin yaşam boyu kullanılabilirdiği anlayışlar çerçevesinde bireyler yetiştirmek gündeme geldiği için ders kitaplarının da artık eleştiri süzgecinden geçirilerek hazırlanması gündemdedir.

Ders kitabı her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğretim amacı ile kullanılan basılı eserlerdir (Resmi Gazete, 1995). Yalın (1996)'a göre öğretmen dersin amaçlarını, öğrencilere uygulanacak testleri, öğretim stratejilerini ve ödevleri, kullanılan ders kitaplarına göre belirler, ders kitabı öğretmene sınıf içindeki öğretme süreci içerisinde kullanacağı faaliyetlerine yönelik fikirler verir. Ders kitaplarının görsel öğelerle bilgi vermek, bilgileri desteklemek, ilgi çekerek dikkati yönlendirmek, konuları özetlemek, olgular veya kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek, zihinde canlandırılması güç olan karışık konuları daha kolay anlaşılır kılmak gibi işlevleri vardır. Bugün çağdaş teknolojinin ürünleri, eğitime ve öğrenme etkinliklerine önemli katkılar getirmekte, öğretmen ders

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Tokat, 60250, fevizd@gop.edu.tr

² Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü, Tokat, 60250, esgi@gop.edu.tr

kitabı ikilisinin yanında, sınıf içindeki çalışmalarda, çoklu öğrenme ortamlarının sağlanması için gerekli olanakların ilgili hizmet kesimine iletilmesine çaba gösterilmektedir (Sözer, 1998: 108). Her düzeydeki eğitim uygulamalarında yararlanılan basılı materyaller arasında kitaplar; yaşanmış, denenmiş, üretilmiş bilgi birikimlerinin sunulduğu en önemli kaynak olma özelliğine sahiptir (Kaya, 1999: 261). Öğretimin verimliliği, öğrenenleri aktif kıldığı ölçüde artacaktır. Bunu yapmak için ders kitaplarının iyi öğrenme stratejileriyle donatılmış olması gerekir, ders kitapları, öğrenciler için neyi ne kadar öğreneceklerini gösterdiğinden, eğitim materyalleri içinde en önemlilerinden biridir (Tay, 2005: 223).

Bizim eğitim sistemimizde ders kitapları diğer eğitim araçlarına göre daha önemli bir konumdadır. Ceyhan ve Yiğit (2004: 18) de, sınıf içinde kullanılan çeşitli geleneksel ve modern araç-gereçler olmakla birlikte, yapılan araştırmaların kitabın günümüzde de sınıf içindeki yerinin hala çok önemli olduğunu; öğretmenin birçok etkinliği sürdürdüğünü belirtmektedir. İlgili yönetmeliklerde; yayın evlerince başvurusu yapılan eserler; alanında lisans ve-veya lisansüstü düzeyde öğrenim görmüş yazar-yazarların yanında, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme değerlendirme uzmanı rehberlik ve gelişim uzmanı tarafından hazırlanır (Resmi Gazete, 2004: 25405). Belirtilen ilgili kitap hazırlama ekibinin uygulamada daha işlevsel olarak görev yapması sağlanabilir. İlköğretim döneminde özellikle basit, sade bir dil kullanılmasına özen gösterilmelidir. Kitabın görsel zenginliği de içermesi, albenisinin olması gerekir. Bunun için renkler, haritalar ve grafiklerin ilgi çekiciliği, resimlerin kalitesi, fotoğrafların canlı ve gerçeğe yakınlığı gibi özellikler, ayrıca yazıların önemli noktalarda belirgin hale getirilmesi, çerçeve içine alınması, renkli olması, altının çizilmesi, yazı karakteri vs. önemlidir (Şahin, 2004: 288).

Eğitim bilimlerindeki yeni bilimsel çalışmaların öngörüsü çerçevesinde ders kitaplarının öğretim ilkelerine uygun olarak daha işlevsel ve kullanışlı olarak hazırlanması, seçilmesi, değerlendirilmesi ve değerlendirmeler ışığında yenilenip kullanılması gündeme gelmiştir. Zaman içinde okul programlarında yer alan derslerin her biri için birden fazla ders kitabı hazırlanmıştır, böylece var olan kitaplar arasından birisini seçme gereksinimi ortaya çıkmıştır (Kaya, 1999: 261). Ders kitaplarının değerlendirilmesi ve seçilmesi artık bir ihtiyaçtır. Ders kitapları değerlendirilirken iki açıdan ele alınmaktadır; birincisi kapsam ve içerik ikincisi ders kitaplarının görsel öğeler açısından değerlendirilmesidir. İlköğretim okullarındaki sosyal bilgiler dersi 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda üçer saat olarak yer almaktadır (MEB, 2002: 7). Ülkemizde sosyal bilgiler kavramı ilk defa 1968 programında kullanılmıştır (Güngördü, 2001: 132).

Sosyal bilgiler; toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı, bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir (Sönmez, 2005: 455). Sosyal bilgiler; vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasi bilimler, psikoloji, din, sosyoloji, sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirine bağımlı küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993: 3). Sosyal bilgilerin öğretiminde, teksir, kitap, teyp, film ve daha pek çok elektronik olan olmayan araç gerecin büyük kitlelerin hizmetinde kolaylıkla ve bolca sunabildiği çağımızda, yalnızca düz anlatım yöntemi gibi klasik, tek bir yöntemle, hiçbir araç gereç kullanımına yer vermeksizin bir ders işlemek öğretmen adayları için bugün en azından bir tartışma konusu olmuştur. Sosyal bilimlerin öğretiminde temel kaynak ders kitabı olmakla birlikte, bugün buna ilave olarak yardımcı ders kitaplarını; görsel, işitsel araçları; radyo programlarını, toplumsal, çevresel ve güncel olgu ve olayları, haritaları, küreleri, teyp bantlarını, levhaları vb. birçok öğretim ortamını saymak mümkündür (Alkan, 1991: 86). Ancak temel kaynak olarak kullanılan ders kitapları önemini korumaktadır. Bu yüzden diğer araç gerecin iyileştirilmesinden de önce ders kitaplarının artık eksikliklerinin değerlendirme çalışmalarıyla giderilmesi gerekmektedir. İlköğretimin birinci basamağında sosyal bilgiler derslerindeki birçok soyut kavramın somut bir hale getirilmesinde öğretim materyalleri büyük rol oynamaktadır.

Ders kitapları sosyal bilgilerde en önemli materyallerden birisidir. Bu yüzden oluşturulması, yazımı, seçimi, kullanılması eğitim hedeflerine ulaşmak için önemlidir. Kabapınar'a (2004) göre; çağdaş bir sosyal bilgiler ders kitabının ölçütleri konu başlığında; konulara eşlik eden görsel malzeme yalnızca süsleme amacıyla değil, işlevsel kaynak malzeme niteliğinde olmalıdır. Kitap, soyut bilgileri az, mümkün olduğunca somut, zevkli, ilgi çekici halde öğrenciye sunulmalıdır (Şahin, 2004: 287). Birincil kaynak kullanırken özellikle çocuğun bilişsel

gelişimine uygun olarak 4. sınıf ders kitaplarında görsel birincil kaynaklara yer vermiştir. Ancak görsel kaynaklar içerisinde fotoğrafa ağırlık verilerek, bunun yanında resim, portre, para, pul, minyatür, gravür, afiş, reklâm, gibi birçok birincil kaynağa ya hiç yer verilmemiş ya da çok düşük oranlarda yer verilmiştir, 5. sınıf kitaplarında da harita, gravür, otobiyografi, karikatür, buluntu, portre, gezi, seyahatname türüne ait birincil kaynak materyallere rastlanamamaktadır (Doğan, 2006: 482).

Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde görsel materyal kullanma öğrencilerin başarılarının, derse karşı tutumlarının ve yaratıcı düşünme becerilerinin artışında etkili olacağı gibi, sınıf ortamını da monotonluktan kurtararak daha etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesine katkı verebilir. Eğitimcilerin etkili bir sınıf ortamı ve öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak için görsel materyallerle ortamı zenginleştirmelerinde yarar vardır (Emin, 2005: 239). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Bakış adlı çalışmada; bireyi sorgulamaya sevk eden ortam ile insan arasında gerçekleşen ilişkilerin farkına varabilecek ipuçları bulunan, bireyin çevresinde doğal ortamın sunduğu potansiyellerin neler olduğu, bunların nasıl harekete geçirilebileceği konusunda örnekler sergileyen kitap yazımına gidilmelidir demektedir (Çukur, 2004: 277).

Eşgi tarafından 2004'de İlköğretim 5. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım ilkelerine Göre Değerlendirilmesi adlı çalışmada; 4 bilgisayar ders kitabının hiç birisinin tam olarak görsel tasarım ilkelerini bütünüyle dikkate alan bir bilgisayar ders kitabının hazırlanmadığı belirtilmiştir. Benzer bir çalışmada Keser 2004'de İlköğretim 4. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi adlı çalışmada; Dört ayrı 4. sınıf bilgisayar ders kitabının hiçbirinin kitaplarda bulunması gereken görsel tasarım ilkelerinin tümünü karşılayacak nitelikte bulunmamıştır.

Lise-3 Biyoloji Ders Kitaplarında 'Canlılarda Enerji Dönüşümü' Konusunda Rastlanan Görsel Hatalar adlı çalışmada incelenen kitabın görsel tasarım yönünden tam olarak yeterli olmadığı, yer alan görsel öğelerin çok kalitesiz ve hatalara sahip olduğu, görsel öğelerde kullanılan elemanlar birbirleri ile uyumlu verilmediği sonucuna ulaşılmıştır (Özay, E. ve diğerleri, 2005: 1076).

Bu çalışmada ilköğretim okullarında I. devrede 4. ve 5. sınıfta sosyal bilgiler dersini okutan sınıf öğretmenleri ve ilköğretim okullarında II. devrede sosyal bilgiler dersine giren sosyal bilgiler branş öğretmenleri ve diğer ders kitabı seçme ve değerlendirme görevini üstlenecek öğretmenlere yardımcı olması, sosyal bilgiler ders kitaplarını kullanan öğrencilere ve onların velilerine bilgi vermesi, sosyal bilgiler ders kitaplarını hazırlayanlara bilgi sağlaması, ders kitaplarıyla ilgili araştırma yapacak kişilere bilgi verecek olması açısından önemlidir.

2. AMAÇ

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim 4. ve 5. sınıfta okutulmakta olan sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygunluğunu belirlemektir.

2.1. Alt Amaçlar

a) İlköğretim 4. ve 5. sınıfta okutulmakta olan sosyal bilgiler ders kitapları görsel tasarım ilkeleri ile incelendiğinde;

- Metin Tasarımı (Tipografik Özellikler, Metin Örgütleyiciler),
- Görsel Öğelerin Tasarımı,
- Sayfa Tasarımı,
- Kapak Tasarımı,
- Üretime Yönelik Dış Yapı Özellikleri, açısından uygun mudur?

b) Görsel tasarım ilkeleri açısından ilköğretim 4. ve 5. sınıfta okutulmakta olan sosyal bilgiler ders kitapları arasında farklılıklar nelerdir?

3. YÖNTEM

Görsel Tasarım İlkelerine uygunluğu açısından İlköğretim 4. ve 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları, 2 eğitim teknolojü tarafından değerlendirilmiştir.

Türkiye'de çeşitli yayın evleri tarafından basılmış ve Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmiş halen 4. ve 5. sınıflarda okutulan ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz olarak öğrencilere

dağıtılan ders kitaplarından (M.E.B., Tebliğler Dergisi: 2574) 3 tanesi 4.sınıf, 3 tanesi 5. sınıf olmak üzere toplam 6 adet sosyal bilgiler ders kitabı değerlendirilmeye alınmış ve çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmada kitapların bağlı oldukları yayın evlerinin isimleri belirtilmemiş; A, B, C, D, E, F, gibi kodlar kullanılmıştır. 2005–2006 öğretim yılında 4. ve 5. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitapları Alpan (2004)'ın geliştirdiği görsel tasarım ilkeleri esas alınarak değerlendirilmiştir. 2 kişiden oluşan uzman grubu ise kitapların ilkelere uygunluğunu belirleyen değerlendirici örneklemini teşkil etmektedir.

Tasarım İlkeleri;

- A) Metin Tasarımı [Tipografik Özellikler(9), Metin Örgütleyiciler(7)],
- B) Görsel Öğelerin Tasarımı (12),
- C) Sayfa Tasarımı (8),
- D) Kapak Tasarımı (6),
- E) Üretime Yönelik Dış Yapı Özellikleri (6) maddeden oluşmaktadır.

Araştırma görüşü alınan uzmanlar görsel tasarım ilkelerine göre kitapları üçlü likert ölçeğine göre (hayır, kısmen, evet) biçiminde değerlendirmiştir.

Her bir ölçüt maddesi için incelenen ilgili kitapla verilen yanıtlar kaydedilmiş ve ardından 6 kitap için yanıtların frekans (f) ve yüzde(%) değerleri kullanılarak genel yorumlar yapılmıştır.

4. BULGULAR

Alt amaçlar doğrultusunda yapılan inceleme sonunda A, B, C, D, E, F yayın evleri kitaplarının incelemeye temel teşkil eden Metin tasarımı [Tipografik özellikler, Metin Örgütleyiciler], Görsel Öğelerin Tasarımı, Sayfa Tasarımı, Kapak Tasarımı, Üretime Yönelik Dış Yapı Özellikleri açısından almış oldukları yanıtların frekans (f) ve yüzde(%) değerleri ile ilgili bulgular bölüm başlıkları altında çizelgeler hâlinde sunulmuştur. Çizelgelerde “Görsel Tasarım İlkeleri Madde No” sütununda rakamlarla ifade edilen ilkeler çizelgelerin altında sırası ile belirtilmiş ve bu ilkelere yönelik yayınevi kitaplarının değerlendirilme durumları açıklanmıştır.

Çizelge 1. Yayınevi Kitaplarının Metin Tasarım Açısından Yapılan Değerlendirme, Bulunan Frekans(f) ve Yüzde(%) Değerleri

Bölümler	Alt Bölümler	Genel Tasarım İlkeleri Madde No:	Altı Kitaptaki Frekans			
			H	K	E	
A) Metin Tasarımı	Tipografik Özellikler	1	1	0	5	
		2	0	0	6	
		3	1	0	5	
		4	2	0	4	
		5	0	0	6	
		6	0	0	6	
		7	0	0	6	
		8	1	0	5	
		9	1	1	4	
	Toplam		n=6x9=54	f:6, %:11.11	f:1, %:1.85	f:47, %:87.04
	Metin Örgütleyiciler	10	0	0	6	
		11	0	0	6	
		12	4	2	0	
		13	1	4	1	
		14	6	0	0	
		15	0	0	6	
		16	0	0	6	
Toplam		n=6x7=42	f:11, %:26.19	f:6, %: 14.29	f:25, %: 59.52	
Genel toplam		n=6x16=96	f:17, %:17.71	f:7, %:7.29	f:72, %: 75	

4.1. Metin Tasarımı (Tipografik Özellikler, Metin Örgütleyiciler)

Bu bölümde 6 kitap metin tasarımı dâhilindeki 16 özelliğe karşılık 17 (% 17.71) hayır, 7 (% 7.29) kısmen, 72 (% 75) evet cevabı ile büyük bir (% 75) oranda uygun özelliği taşıdığı görülmektedir.

4.1.1. Tipografik Özellikler

Tipografik özellikler açısından 6 kitap 9 özelliğe karşılık 6 (% 11.11) hayır, 1 (% 1.85) kısmen, 47 (87.04) evet cevabı ile büyük bir (% 87.04) oranda uygun özelliği taşıdığı görülmektedir.

1- Yazı boyutlarının öğrenci düzeyine uygunluğu (İlköğretim birinci sınıflar için 20–24 punto, ikinci sınıflar için 18 punto, üçüncü sınıflar için 14 punto, dördüncü sınıflar için 12, beşinci sınıflar için 11, daha üst sınıflar için 10 punto büyüklüğünde yazı kullanılması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

2- Yazı karakterinin okunabilirliği (Genelde başlıklarda ve ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için metin içinde turnaksız, yalın küçük harf karakterinin kullanılması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

3- Yazı renginin ya da ton değerinin etkili kullanılması (Okunabilirlik açısından yazının zemin rengi ile çok fazla zıtlık oluşturulmaması. Örneğin seçilen yazı karakterlerine bağlı olarak beyaz zemin üzerindeki yazının %80 siyah kullanılması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

4- Satırlar arası yatay ya da dikey boşluğun dengeli kullanılması (Dikey boşluk olarak satır aralarının normal (1,5) olması ve başlıklar, paragraflar arasındaki boşlukların ise tutarlı biçimde aşamalı (hiyerarşik) kullanılması. Gerektiğinde metin düzenlemede sağa ya da sola dayalı bloklama yöntemi kullanılarak gözü rahatlatıcı yatay boşlukların oluşturulması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

5- Dikkat odaklayıcı sözcük ya da sözcüklerin etkili tasarlanması (Koyu, italik, renkli, yazı çeşitlerinin bütünlüğü bozmayacak biçimde çarpıcı tasarlanmış olması, metin içinde olumsuzluk bildiren sözcükler dışında altın çizmek ve büyük harf kullanılmaması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

6- Satır uzunluğunun okunabilir ölçülerde olması (En çok 18-24 cm ya da 8-12 sözcük arasında olması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

7- Sözcükler arası boşlukların dengeli olması (Tutarsız boşluklar nedeni ile okumayı kesintiye uğratmaması için otomatik olarak tam bloklama kullanılmaması, diğer bir deyişle yanlardan bloklama kullanılmaması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

8- Harflerin arasındaki boşlukların dengeli olması (Harflerin iç boşluklarının ve sözcük içindeki boşlukların optik olarak düzenlenmesi (harflerin karakterlerine göre dizilmesi) ve harflerin içlerinin kapanmaması için çok kalın harf karakteri kullanılmaması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

9- Metnin sayfadaki bütünlüğüne dikkat edilmesi (Görsel ve anlam bütünlüğü açısından paragraftaki son satırın diğer sayfanın başına ve ilk satırın sayfa sonuna gelmemesine özen gösterilmesi): A yayınevi

kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

4.1.2. Metin Örgütleyicileri

Metin Örgütleyicileri açısından 6 kitap 7 özelliğe karşılık 11 (% 26.19) hayır, 6 (% 14.29) kısmen, 25 (% 59.52) evet cevabı ile 6 kitabın (% 59.52) buradaki yedi ilkededen yaklaşık olarak yarıdan fazla ilkede uygunluğu gözlenmektedir.

10- Başlıkların etkili düzenlenmesi (Başlıkların olabildiğince kısa olması, uzun alt başlıklarda küçük harf kullanılması. Ana, alt ve yan başlıkların farklı karakterlerde ve harf boylarının aşamalı düzenlenmesi (Bölüm başlığının 22 punto, alt ve yan başların ise metin başlığından 1-2 punto küçük olması gibi): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

11- İçindekiler listesinin işlevsel biçimde düzenlenmesi (Sayfa tasarımı biçimine, metinde kullanılan başlık sistemine ve içeriği tanıtmaya uygun olarak rahat okunabilir biçimde düzenlenmesi): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

12- İçindekiler listesinin dikkat çeken biçimde düzenlenmesi (Gerektiğinde tanıtmaya hizmet edici resim, şema, grafik etkiler kullanılarak öğrencinin ilgisine sunulması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

13- Kutuların amaca kısmen uygun kullanılması (Süs amaçlı gereksiz çerçeveler biçiminde kullanılmaması, gerekirse metinden ayrı olarak dikkat çekmesi istenen özet, soru, senaryo gibi etkinliklerde sayfa tasarımına uygun olarak kullanılması): A yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

14- Her bölüm için ilgili başlık listesinin hazırlanması (Bölüm başında ana ve alt başlıkların içerik hedeflerine ve sayfa tasarım biçimine uygun olarak yer alması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

15- Sözlük düzenlemesinin yapılması (Bilinmeyen sözcükler ve teknik terimler için kitap sonunda bir sözlüğe yer verilmesi): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

16- Kaynakça düzenlemesinin yapılması (Metin içinde kullanılan kaynaklara kaynakçada yazım kurallarına ve öğrenci düzeyine dikkat edilerek yer verilmesi): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

Çizelge 2. Yayınevi Kitaplarının Görsel Öğelerin Tasarımı Açısından Yapılan Değerlendirme, Bulunan Frekans(f) ve Yüzde(%) Değerleri

Bölümler	Alt Bölümler	Genel Tasarım İlkeleri Madde No:	Altı Kitaptaki Frekans		
			H	K	E
B) Görsel Öğelerin Tasarımı		17	4	2	0
		18	5	1	0
		19	1	4	1
		20	5	1	0
		21	5	1	0

Çizelge 2'nin Devamı

	22	6	0	0
	23	5	1	0
	24	6	0	0
	25	6	0	0
	26	6	0	0
	27	6	0	0
	28	6	0	0
Genel toplam	n=6x12=72	f:61, %:84.72	f:10, %:13.89	f:1, %:1.39

4.2. Görsel Öğelerin Tasarımı

Bu bölümde 6 kitap görsel öğelerin tasarımı içerisindeki 12 özelliğe karşılık 61 (% 84.72) hayır, 10 (% 13.89) kısmen, 1(% 1.39) evet cevabı ile büyük bir (% 84.72) oranda uygun özelliği taşımadığı görülmektedir.

17- Görsel öğelerin mesaj aktarımına katkıda bulunmaları (Resimleme, fotoğraf, şema vb. görsel öğelerin metin içeriğine uygun, yaratıcı, yönlendirici, düşündürücü, mesajı özetleyici ve bilgilendirici biçimde tasarlanmaları): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu gözlenmiştir.

18- Görsel öğelerin mesaj aktarımında öğrenci için uyarıcı olması (Resimleme, fotoğraf, şema, vb. görsel öğelerin öğrencinin imgelem gücünü harekete geçirici, onlarda heyecan duygusunu uyandırıcı ve estetik beğenilerini güçlendirici biçimde tasarlanmış olması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu gözlenmiştir.

19- Resimlemelerde desenin sağlam olması (Resimlemelerde kullanılan figürlerin hareketlerine dikkat edilerek sağlam çizilmiş olması, örneğin oturan bir figürün izleyende o duyguyu uyandırması): A yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

20- Tasarımda yalınlık ve basitlik ilkesine uyulması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğeleri oluşturan biçimlerin ne tam gerçekçi ne de tam soyut olması. Yalın anlaşılır ve mesajın gerektirdiği kadar detay kullanılması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu gözlenmiştir.

21- Görsel öğelerde vurgulamanın etkili kullanılması (Bir görsel öğeye bakarken göz hareketlerinin daha çok sol üst köşede odaklandığı bulgusundan hareketle içerik elveriyorsa vurgulanması gereken öğelerin sol üst köşeye yerleştirilmesine dikkat edilmesi): A yayınevi kitabının kısmen uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu gözlenmiştir.

22- Görsel öğelerde öğrenci düzeyine uyulması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğelerin öğrencilerin yaşantılarına, onların somut deneyimlerine uygun olması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

23- Görsel öğelerin renkli olması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğelerin özellikle ilköğretim birinci devrede renkli olması fakat çok sayıda renk kullanılmaması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu gözlenmiştir.

24- Tasarımda bütünlük ilkesine uyulması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğelerin içindeki tüm elemanların bir konu ile ilgili olarak bütünlük içinde düzenlenmiş olması): A yayınevi kitabının uygun

olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

25- Çizginin amaca uygun kullanılması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğeleri tasarlamada kullanılan çizginin (iskeletin) genellikle yön duygusu için kullanılması. Özel olarak ise örneğin, eğik, kıvrımlı çizgilerin hareket duygusu için; yatay çizgilerin gerginlik için; dikey çizgilerin ise kesinlik ve yönerge ifadesi için kullanılması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

26- Tasarımda denge ilkesine uyulması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğeleri tasarlamada kullanılan elemanların dengeli bir biçimde yerleştirilmiş olması, simetrik dengeyi kullanmaktan kaçınılması, hareket ve dikkat çekme özelliği açısından asimetrik dengenin kullanılması. Boşluk doluluk oranına dikkat edilmesi): A yayınevi kitabının uygun olmadığı B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

27- Rengin amaca uygun kullanılması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğelerde yer alan obje ve figürlerin renklerinin, önemli bilgi ve ayrıntılara ışık tutacak, benzerlik ve farklılıklara işaret edecek, estetik duygu uyandıracak biçimde kullanılması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

28- Görsel öğelerin boyutlarının amaca uygun kullanılması (Resimleme, fotoğraf vb. görsel öğelerin içeriği ayrıntı gerektiriyorsa boyutların büyük ve geniş tutulması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

Çizelge 3. Yayınevi Kitaplarının Sayfa Tasarım Açısından Yapılan Değerlendirme, Bulunan Frekans(f) ve Yüzde(%) Değerleri

Bölümler	Alt Bölümler	Genel Tasarım İkeleri Madde No:	Altı Kitaptaki Frekans		
			H	K	E
C) Sayfa Tasarımı		29	6	0	0
		30	3	2	1
		31	0	1	5
		32	2	4	0
		33	0	4	2
		34	5	0	1
		35	2	4	0
		36	0	0	6
Genel toplam		n=6x8=48	f:18, %:37.50	f:15, %:31.25	f:15, %: 31.25

4.3. Sayfa Tasarımı

Bu bölümde 6 kitap sayfa tasarımı açısından 8 özelliğe karşılık 18 (% 37.50) hayır, 15 (% 31.25) kısmen, 15 (% 31.25) evet cevabı ile kitapların (% 37.50) uygun özelliği taşımadığı görülmektedir.

29- Belirli bir bütünlük ve görsel devamlılığın sağlanması (Tasarımda tüm sayfalarda ve kitabın bütününde sayfa düzeni, yazı karakteri, satır boşluğu, kenar boşluk ayarları vb. tipografik öğelerde ve görsel öğelerde birbiriyle uyumlu (estetik kaygıyla ve özgün bir biçim anlayışıyla) bir bütünlük ve devamlılık oluşturma): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

30- Görsel öğelerin okuma akışını engellememesi (Resimleme, fotoğraf, şema vb. görsel öğelerin okuma akışını engellemeyecek biçimde yerleştirilmesi. Başlığın altına ve metnin ortasına paragraf arasına yerleştirilmemesi, metin ile görsel öğeler arasında 4 mm dolaylarında hayli bir çerçevenin bırakılması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

31- Görsel öğelere yeterince yer verilmesi (Öğrencinin imgesel düşünmesi açısından resimleme, fotoğraf, şema vb. görsel öğelere sayfa tasarımında öğrenci düzeyine göre yeterince yer verilmesi): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

32- Görsel öğelerin yerleştirilmesinde hareketin sağlanması (Resimleme, fotoğraf, şema vb. görsel öğelerin yerleştirilmesinde monotonluktan uzak durulması. Devamlı çerçeve içine alınmaması, hep aynı yerlere yerleştirilmemesi, hep aynı büyüklükte olmaması vb.): A yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

33- Görsel öğelerin ilgili metnin yakınında yer alması (Resimleme, fotoğraf, şema vb. görsel öğelerin ilgili metnin hemen yanında üstünde veya altında yer alması): A yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

34- Boşlukların etkili kullanılması (Sayfa düzenlemede öğrencinin zihnini karıştıracak, sıkışık ve kalabalık etkiden uzak durulması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

35- Karşılıklı iki sayfanın birlikte düzenlenmesi (Karşılıklı iki sayfanın tek bir kompozisyon olarak düşünülmesi): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu gözlenmiştir.

36- Sayfa numarasının ayrı bir tasarım öğesi olarak düzenlenmesi (Sayfa numarasının metinden bağımsız olarak tasarlanması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

Çizelge 4. Yayınevi Kitaplarının Kapak Tasarım Açısından Yapılan Değerlendirme, Bulunan Frekans (f) ve Yüzde (%) Değerleri

Bölümler	Alt Bölümler	Genel Tasarım İlkeleri Madde No:	Altı Kitaptaki Frekans		
			H	K	E
D) Kapak Tasarımı		37	5	1	0
		38	1	0	5
		39	3	3	0
		40	4	2	0
		41	2	4	0
		42	6	0	0
Genel toplam		n=6x6=36	f:21, %:58.33	f:10, %:27.78	f:5, %: 13.89

4.4. Kapak Tasarımı

Bu bölümde 6 kitap kapak tasarımı açısından 8 özelliğe karşılık 21 (% 58.33) hayır, 10 (% 27.78) kısmen, 5 (% 13.89) evet cevabı ile 6 kitabın (% 58.33) buradaki yedi ilkedен yaklaşık olarak yarıdan fazla ilkede uygun özelliği taşımadığı gözlenmektedir.

37- İçerik ve sayfa düzeni ile ilişkili olması (Kapak tasarımının içerik ve sayfa tasarımı ile biçem anlayışı bakımından tutarlı olması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu gözlenmiştir.

38- Sırt yazısının yukarıdan aşağıya doğru yazılması: A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

39- Kapak bilgilerine dikkat edilmesi (Kitabın kapağında ve sırtında yayın evi, yazar, kitap adı ve öğrenci sınıf düzeyinin yazılmış olması. İç kapakta ise kapak bilgileri dışında kapak, sayfa tasarımcısı ve resimleyenini yani tasarımcının adlarının bulunması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

40- Yazı karakterinin seçimine dikkat edilmesi (Karmaşık bir etki yaratmaması için kapakta çok çeşitli yazı karakterlerinin kullanılmaması): A yayınevi kitabının kısmen uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

41- Ön ve arka kapağın bir bütün olarak tasarlanması (Kapağın ön, arka ve sırt kısmının birlikte bir bütünlük içinde, birbirleriyle ilişkili ve tutarlı olarak düzenlenmesi): A yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, B yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, C yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, D yayınevi kitabının kısmen uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

42- Kapağın estetik ve albenili hazırlanması (Kapak tasarımında kullanılan görsel öğelerin, yazıların ve diğer elemanların düzenlenmesinde estetik ve ilgi çekici, özgün bir biçem anlayışını yansıtması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

Çizelge 5. Yayınevi Kitaplarının Üretime Yönelik Dış Yapı Özellikleri Tasarım Açısından Yapılan Değerlendirme, Bulunan Frekans (f) ve Yüzde (%) Değerleri

Bölümler	Alt Bölümler	Genel Tasarım İlkeleri-Madde No:	Altı Kitaptaki Frekans		
			H	K	E
E) Üretime yönelik dış yapı özellikleri		43	0	0	6
		44	6	0	0
		45	6	0	0
		46	0	0	6
		47	6	0	0
		48	0	0	6
Genel toplam		n=6x6=36	f:18, %:50	f:0, %:0	f:18, %: 50

4.5. Üretime Yönelik Dış Yapı Özellikleri

Bu bölümde 6 kitap üretime yönelik dış yapı özellikleri tasarımı açısından 6 özelliğe karşılık 18 (% 50) hayır, 0 (% 0) kısmen, 18 (% 50) evet cevabı ile 6 kitabın yaklaşık yarı yarıya (% 50) uygun özelliği taşıdığı gözlenmektedir.

43- Kitap boyutlarının öğrenci düzeyine uygunluğu (Ders kitabı boyutlarının ilköğretim birinci devre 1., 2. ve 3. sınıflar için (büyük boy) A4 boyutlarının, diğer düzeyler için A5 ve B5 boyutlarının kullanılması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

44- Kitap kapağının dayanıklı ve sağlam olması (Kitap kapaklarının mukavva cilt veya kalın bristol (220-280 gr/m²) kartondan yapılmış olması, üzerine lak veya selefon kaplanmış olması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

45- Kitabın kâğıt kalitesine ve kullanımına dikkat edilmesi (Kitabın 90gr/m²'lik birinci hamur veya mat kuşe kağıda basılması, kat izi, buruşukluk, çapak gibi kesim ve katlama hatalarının bulunmaması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

46- Kitap cildinin dayanıklı ve sağlam olması (Kitap ciltlemesinin sağlamlık ve sayfaların kolay çevrilebilmesi açısından sırttan dikişle yapılmış olması veya amerikan tutkalı ile yapılandırılmış olması, tel zımba kullanılmaması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

47- Baskının net, düzgün ve temiz yapılması (Baskıların sayfanın arka yüzüne geçmemiş olması, kir, leke, vb. bulunmaması. Arka ve ön sayfalardaki satırların ve boşlukların ışığa tutulduklarında çakışmış olmaları. Fotoğraf ve resimlerin değer yitirmeden net basılmış olması): A yayınevi kitabının uygun olmadığı, B yayınevi kitabının uygun olmadığı, C yayınevi kitabının uygun olmadığı, D yayınevi kitabının uygun olmadığı, E yayınevi kitabının uygun olmadığı, F yayınevi kitabının uygun olmadığı gözlenmiştir.

48- Kâğıdın doku yönüne dikkat edilmesi (Kâğıdın doku yönünün (kâğıt suyunun) sayfanın kolay çevrilmesi için kitap sırtı ile aynı doğrultuda olması): A yayınevi kitabının uygun olduğu, B yayınevi kitabının uygun olduğu, C yayınevi kitabının uygun olduğu, D yayınevi kitabının uygun olduğu, E yayınevi kitabının uygun olduğu, F yayınevi kitabının uygun olduğu gözlenmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Genel olarak altı kitabın hiçbirinde bütün tasarım ilkelerini taşıyan veya (% 50 evet olan) yarıdan fazla taşıyan yoktur. 6 Yayınevi kitaplarına ait uzmanların incelemeleri dikkate alınarak sosyal bilgiler ders kitaplarının 48 ilkeye göre uygun bulunma durumuna ilişkin bulgulara dayalı olarak varılan sonuçlar aşağıdaki Çizelge 6 verilmiştir.

Çizelge 6. Kitapların İlkelere Uygunluğunun Değerlendirmesi İle İlgili Yüzde(%) Değerleri

Maddelere Uygunluk	A Kitabı		B Kitabı		C Kitabı	
	M. Sayısı	%	M. Sayısı	%	M. Sayısı	%
Hayır	25	52.08	20	41.67	27	56.25
Kısmen	4	8.33	9	18.75	6	12.50
Evet	19	39.58	19	39.58	15	31.25
Maddelere Uygunluk	D Kitabı		E Kitabı		F Kitabı	
	M. Sayısı	%	M. Sayısı	%	M. Sayısı	%
Hayır	22	45.83	24	50	18	37.50
Kısmen	8	16.67	6	12.50	7	14.58
Evet	18	37.50	18	37.50	23	47.92

Altı kitabı ayrı ayrı değerlendirdiğimizde; A kitabının 25 (%52.08) hayır, 4 (%8.33) kısmen, 19(%39.58) evet, B kitabının 20 (%41.67) hayır, 9(% 18.75) kısmen, 19 (%) evet, C kitabının 27 (%56.25) hayır, 6 (%12.50) kısmen, 15(%31.25) evet, D kitabının 22 (%45.83) hayır, 8 (%16.67) kısmen, 18(%37.50) evet, E kitabının 24 (%50) hayır, 6 (%12.50) kısmen, 18(%37.50) evet, F kitabının 18 (%37.50) hayır, 7(%14.58) kısmen, 23(%47.92) evet olduğunu görülmektedir. Genel olarak 48 tasarım ilkesinden A kitabı 25 maddeye uymamakla en çok hayır'ı, F kitabı ise 23 maddeyle uygunlukla en çok evet'i almıştır.

5.1. Yayınevi Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerinden

Metin tasarımı tipografik özellikler (9 ilke) açısından; A yayınevi kitabı 8, B yayınevi kitabı 9, C yayınevi kitabı 4, D yayınevi kitabı 9, E yayınevi kitabının 8 ve F yayınevi kitabının ise 9 ilkeye uygun olarak hazırlanmıştır. **Metin Örgütleyicilerine (7 ilke) açısından;** A yayınevi kitabı 4, B yayınevi kitabı 4, C yayınevi kitabı 4, D yayınevi kitabı 4, E yayınevi kitabının 4 ve F yayınevi kitabının 5 ilkeye uygun olarak hazırlanmıştır.

n; A yayınevi kitabı 0, B yayınevi kitabı 0, C yayınevi kitabı 1, D yayınevi kitabı 0, E yayınevi kitabı 0 ilkeye ve F yayınevi kitabı ise 0 ilkeye uygun olarak hazırlanmıştır.

Sayfa Tasarımı (8 ilke) açısından; A yayınevi kitabı 2, B yayınevi kitabı 2, C yayınevi kitabı 2 ve D yayınevi kitabı 1, E yayınevi kitabı 3 ve F yayınevi kitabı ise 5 ilkeye uygun olarak hazırlanmıştır.

Kapak Tasarımı (6 ilke) açısından; A yayınevi kitabı 1'ine, B yayınevi kitabı 1, C yayınevi kitabı 0, D yayınevi kitabı 1'ine, E yayınevi kitabı 0 ve F yayınevi kitabı ise 1 ilkeye uygun olarak hazırlanmıştır.

Üretime yönelik dış yapı özellikleri (6 ilke) açısından;

1- A yayınevi kitabı 3, B yayınevi kitabı 3, C yayınevi kitabı 3, D yayınevi kitabı 3, E yayınevi kitabı 3 ve F yayınevi kitabı ise 3 ilkeye uygun olarak hazırlanmıştır.

2- Yapılan bu çalışmada görsel tasarım ilkelerini bütünüyle dikkate alan bir sosyal bilgiler ders kitabının hazırlanmadığı görülmüştür. F yayınevi kitabında 23, A yayınevi kitabında 19, B yayınevi kitabında 19 ve D yayınevi kitabında 18, E yayınevi kitabında 18 ve C yayınevi kitabında 15 görsel tasarım ilkesine uyulmuştur.

3- Görsel Tasarım İlkelerinden toplam 10 ilke tüm yayın evlerinin kitaplarında dikkate alınmıştır. Tüm yayın evlerince dikkate alınan ilkeler şunlardır; dikkat odaklayıcı sözcük ya da sözcüklerin etkili tasarlanması (5. ilke), satır uzunluğunun okunabilir ölçülerde olması (6. ilke), sözcükler arası boşlukların dengeli olması (7. ilke), başlıkların etkili düzenlenmesi (10. ilke), içindekiler listesinin işlevsel biçimde düzenlenmesi (11. ilke), sözlük düzenlemesinin yapılması (15. ilke), kaynakça düzenlemesinin yapılması (16. ilke), kitap boyutlarının öğrenci düzeyine uygunluğu (43. ilke), kitap cildinin dayanıklı ve sağlam olması (46. ilke) ve kâğıdın doku yönüne dikkat edilmesi (48. ilke).

4- Görsel Tasarım İlkelerinden toplam 11 ilke tüm yayın evlerinin kitaplarında hiç dikkate alınmamıştır. Dikkate alınmayan ilkeler şunlardır: görsel öğelerde öğrenci düzeyine uyulması (22. ilke), tasarımda bütünlük ilkesine uyulması (24. ilke), çizginin amaca uygun kullanılması(25. ilke), tasarımda denge ilkesine uyulması, (26. ilke), rengin amaca uygun kullanılması (27. ilke), görsel öğelerin boyutlarının amaca uygun kullanılması (28. ilke), belirli bir bütünlük ve görsel devamlılığın sağlanması(29. ilke), kapağın estetik ve albenili hazırlanması(42. ilke), kitap kapağının dayanıklı ve sağlam olması (44. ilke), kitabın kâğıt kalitesine ve kullanımına dikkat edilmesi (45. ilke), ve baskının net, düzgün ve temiz yapılması (47. ilke)

6. ÖNERİLER

1- Mevcut sosyal bilgiler ders kitapları gözden geçirilmeli ve görsel tasarım ilkelerine uygun olarak öğretmen ve öğrencilerin kullanımına sunulmalıdır.

2- Ders kitabı hazırlayan yayın evleri, ders kitaplarını değerlendiren Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu uzmanları, ders kitabı seçecek öğretmenler isabetli kararlar verebilmek için görsel tasarım ilkelerini dikkate almalıdırlar.

3- Bu çalışmada İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları görsel tasarım ilkelerine uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Diğer sınıflar için hazırlanan sosyal bilgiler (6. 7. ve 8. sınıf) ders kitaplarını görsel tasarım ilkelerine uygunluk açısından değerlendiren araştırmalar yapılmalıdır.

4- Ders kitaplarının hazırlanması gerçek anlamda alanının uzmanları profesyonel kişilerin meydana getirdiği ekip çalışmasını gerektirmektedir. Bu ekip içerisinde alan uzmanı, eğitim teknolojü, görsel tasarım uzmanı, program geliştirme uzmanı, ölçme değerlendirme uzmanı gibi uzmanların bulunması ve hazırlama ekibi yönetmeliklerdeki zorunluluktan değil bilimsel gerekçelerle ve işlevsel olarak uzmanlık bilgilerini işe koşmaları için bir araya gelmelidir.

7. KAYNAKLAR

- Alkan, C. (1991) **Özel Öğretim İlke ve Yöntemleri: Özel Öğretim Teknolojileri**. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara.
- Alpan, G. (2004). Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımının Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), Ankara.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2004) **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**, Anı Yayıncılık, Ankara
- Çukur, H. (2004) “İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Eleştirel Bir Bakış”. **I.Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 15–17 Mayıs 2003, Tebliğler**, Ankara, s. 270–277
- Doğan, Yasin (2006) “Yapısalcı Öğrenme Modeli İle Tarihsel Birincil Kaynakların İlişkisi ve Bu İlişkinin İlköğretim 4–5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanım Düzeyi”, Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi 14–16/Nisan/2006, Ankara) **Bildiri Kitabı 1. Cilt 476–485**, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Emin, Serap (2005)“Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Erişile, Tutuma ve Yaratıcı Düşünceye Etkisi” (XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi- Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi 28–30 Eylül 2005 Denizli) **Kongre Kitabı Cilt:2 238, 244**. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Eşgi, N. (2004) “İlköğretim 5. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım ilkelerine Göre Değerlendirilmesi”. **Milli Eğitim**, Sayı:165.
- Güngördü, E. (2001) **İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kabapınar, Y. (2004). “ Bir Öğretim Materyali Olarak Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları” **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Editör: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek). PegemA, Ankara
- Kaya, Zeki (1999) “Ders Kitabı Seçimi” (IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi 10–12 Eylül 1997- Eskişehir) **Bildiriler II**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. 261–270.
- Keser, H. (2004) “İlköğretim 4. Sınıf Bilgisayar Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi” **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**. Cilt: 2, Sayı:3.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2002) **İlköğretim Ders Programları** (Sosyal Bilgiler Ders Programı 6, 7.) Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2005). **Tebliğler Dergisi**, cilt: 68, Sayı: 2574.
- NCSS (1993 January; February) The Social Studies Professional. Washington DC: National Council For Social Studies.
- Özay, Esra ve diğerleri(2005), “Lise–3 Biyoloji Ders Kitaplarında ‘Canlılarda Enerji Dönüşümü’ Konusunda Rastlanan Görsel Hatalar ”(XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi- Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi 28–30 Eylül 2005 Denizli) **Kongre Kitabı Cilt:2–1072–1076**. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sönmez, V. (2005) **Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Öğretmen Kılavuzu**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sözer, E. (1998) **Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Şahin, T. Y. (2004). “Öğretim Materyalleri ve Teknolojileri” **Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Editör: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek). PegemA, Ankara.
- T. C. Resmi Gazete (1995), “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği” (29 Mayıs 1995 - Sayı: 22297)

- T. C. Resmi Gazete (2004), “Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde (Değişiklikler)” (17 Mart 2004- Sayı: 25405)
- Tay, B. (2005) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri” Gazi Üniversitesi *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, (2005), 209–225
- Yalın, H. İ.(1996). “Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi”, **6. Milli Eğitim Sempozyumu**, 4–5 Ekim 1996, Kütahya.